ment fragment and a wooden construction foundation fragment datable to the first half of the 20th century were discovered. The earliest horizon of the cultural layer dated to the 17th century.

TYRINĖJIMAI PYLIMO G. 22

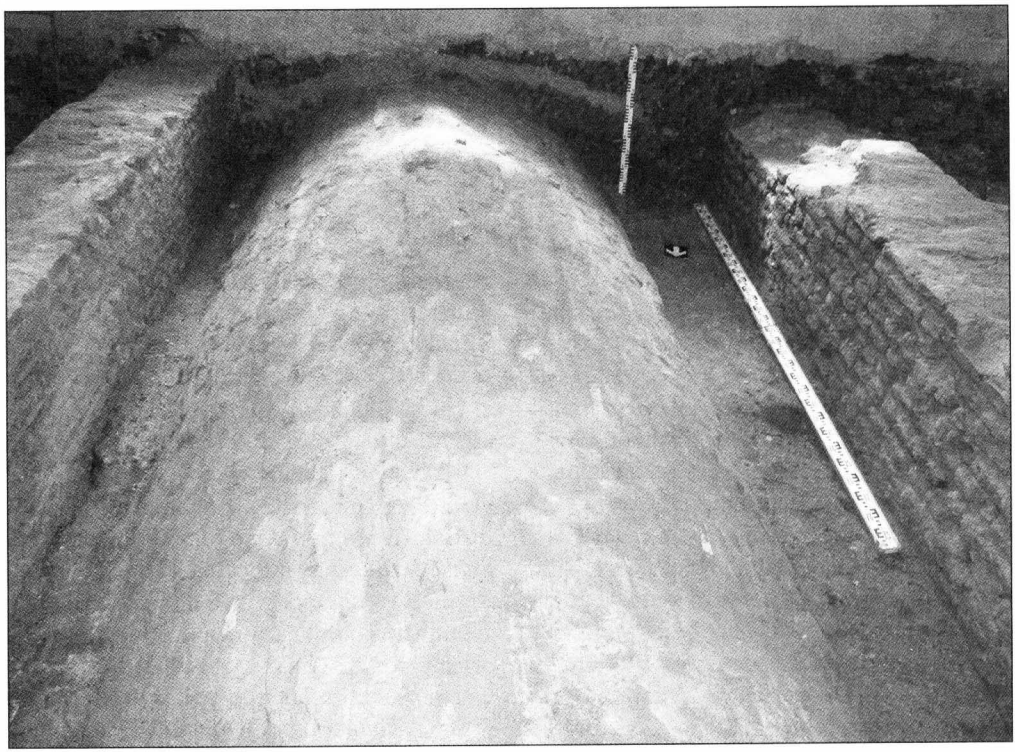
Linas GIRLEVIČIUS

2004 m. 90 m² plote atlikti archeologiniai tyrinėjimai ir apie 400 m² plote žvalgymai pastato Pylimo g. 22, Vilniuje, patalpose ir aplinkoje.

Pastatas istoriniuose šaltiniuose minimas nuo XVIII a., jis pavaizduotas vadinamajame Fiurstenhofo Vilniaus plane. Rašytinių šaltinių apie ankstesnį sklypo užstatymą neturime, tačiau architektūrinių tyrimų metu nustatyta, kad mūrinio pastato šioje vietoje būta jau XVII a. Pastatas Pylimo g. 22 yra netoli buvusios Vilniaus miesto gynybinės sienos Trakų vartų vietos. Buvusios istorinės posesijos 1147 R dalis ribojosi su 1503 m. pradėta statyti miesto gynybine siena, o priešais ją, Kačergos (Vingrės) upelio vagos vietoje, įrengtas griovys. XVIII a. pirmojoje pusėje – viduryje posesija priklausė Radvilų jurisdikcijai, tačiau šių didikų pozicijoms silpstant, XVIII a. antrojoje pusėje žemės ir pastato savininkai ne kartą keitėsi. Šiame rajone vyko kovos 1794 m. T. Kosciuškos vadovaujamo sukilimo prieš rusų okupacinę armiją metu. Vykstant kovoms prieš Rusijos kariuomenę, įsitvirtinusią tuometiniame Poguliankos priemiestyje, pastatas tikriausiai buvo sudegintas – 1795–1801 m. dokumentuose minima, kad po gaisro posesija stovi tuščia. 1801–1899 m. sklype vyko mūrinių pastatų statybos bei rekonstrukcijos darbai, kol XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje pastatas įgavo dabartinį vaizdą. Iki šių dienų neišliko tik nedideli ūkinės paskirties mūriniai pastatėliai pastato vidinio kiemo Š dalyje.

2002 m. dviejose pastato V korpuso patalpose žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus atliko archeologas A. Kavaliauskas (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 201–202). Fiksuotas XIV–XX a. datuotas 2,1–3 m storio kultūrinis sluoksnis, aptikta mūrinių konstrukcijų.

Vidiniame netaisyklingos formos pastato kieme buvo įrengiami požeminiai inžineriniai tinklai. Tranšėjų ir iškasų šuliniams vietose atlikti archeologiniai žvalgymai. Tranšėjų gylis – iki 3,5 m. Vidinio kiemo P dalyje aptikta požeminių inžinerinių statinių. Tai P–Š kryptimi orientuotas XIX a. statytas Kačergos upelio kolektorius bei greta jo buvusi skliautu dengta patalpa. Šioje kiemo dalyje atlikti archeologiniai tyrinėjimai – tirtas plotas 2. Tranšėjose inžineriniams tinklams pastato vidinio kiemo vidurinėje ir Š dalyje įvairiose vietose fiksuota besiskirianti kultūrinio sluoksnio stratigrafija. Po kiemą dengusiomis dangomis kastas maišytos arba supiltos struktūros gruntas. Šių sluoksnių storis įvairiose kiemo vietose svyravo nuo 1,4 iki 3,5 m. Čia aptikta nedaug XVI–XX a. datuojamų archeologinių radinių: geležinė pasaga, geležinis kablys, plokštinių koklių, buitinės keramikos, čerpių fragmentų, stiklo buteliukų. Sluoksniai susidarė XIX–XX a., atliekant įvairius statybos ir rekonstrukcijos darbus. Žemiau viršutinio kultūrinio sluoksnio horizonto, 1,4 m gylyje ar giliau atkastas nesuardytos struktūros kultūrinio sluoksnio horizontas – tamsiai pilkos arba juodos spalvos puvėsinga žemė su negausiomis statybinių griuvenų, smėlio arba molio prie-

78 pav. Vilniuje, pastate Pylimo g. 22 atkasta XIX a. kolektoriaus atkarpa. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. 78. Manifold fragment of the 19th century found in the building at the Pylimo Street 22 in Vilnius.

maišomis. Sluoksnyje aptikti radiniai (buitinės keramikos ir koklių fragmentai, negausūs metaliniai dirbiniai, stiklo indų fragmentai) datuoti XVI–XVIII a. Tikėtina, kad juodos puvėsingos žemės sluoksnis susidarė buvusio upelio pakrantėje arba vagos vietoje. Įžemis žvalgytose vietose nepasiektas. Atliekant archeologinius žvalgymus pastato vidiniame kieme aptikta XVII–XIX a. datuotinų mūro sienų (pamatų) likučių, tačiau jos atkastos fragmentiškai.

Plotas 1. Buvo numatyta atlikti archeologinius tyrinėjimus pastato P korpuse, jo R dalyje. Šiame netaisyklingos formos 12x5,6 m dydžio plote planuota įrengti rūsio patalpas. Į V nuo tirto ploto yra XVII–XVIII a. datuotina rūsio patalpa. R patalpos, o kartu ir viso pastato siena jungiasi su pastato Trakų g. 2/24 V siena. Vidurinėje tirtino ploto dalyje 10–30 cm gylyje (H_{abs} 112,62–112,82 m) atkasta Kačergos kolektoriaus konstrukcijų viršutinė dalis. Aptikus gerai išlikusią kolektoriaus atkarpą, atsisakyta sumanymo čia įrengti rūsio patalpas. Vėliau iki 1,2–1,6 m gylio (H_{abs} apie 111,20–111,40 m) gilintasi 5,6x3 m dydžio netaisyklingos formos ploto R dalyje. Siekta nustatyti pastato sienas laikančių pamatų būklę. Fiksuoti supiltos struktūros sluoksniai, aptikta XVI–XX a. datuotinų archeologinių radinių – buitinės keramikos ir koklių fragmentų. Atkasti gerai išlikę iš plytų mūryti arkinės konstrukcijos pastato pamatai. Pamatų įgilinimas

nepasiektas. Nustatyta, kad pastato sienos R dalis pastatyta ne ant gynybinės sienos likučių, o ant gerai išlikusio arkinės konstrukcijos pamato. Ploto 1 V dalyje atkasta 5,2 m ilgio Kačergos upelio kolektoriaus atkarpa (78 pav). Atkastasis kolektorius – XIX a. hidrotechninis įrenginys, įjungtas į tuometinę Vilniaus inžinerinių tinklų sistemą. Viena iš priežasčių tada kanalizuoti Kačergos upelį buvo jo pakrančių tarša buitinėmis ir statybinėmis atliekomis, šiukšlėmis. Plote 1 atkastoji kolektoriaus konstrukcija iš V ir R pusių „įrėminta" juostiniais 28x14x6,5 cm dydžio plytų–kalkių skiedinio mūro pamatais. Viršutinėje dalyje pamatų plotis buvo 70 cm. Kolektoriaus skliauto viršutinė dalis žemėjo P–Š kryptimi (P dalies H_{abs} 112,75 m, Š – 112,57 m). Skliautas mūrytas iš rausvos spalvos 24,5x12,5x5,5 cm dydžio degto molio plytų, išorinė jo dalis užtrinta kalkių skiediniu. Skliauto viršutinė dalis – apie 2–2,3 m pločio, tarp jį juosiančių sienų skliautas išmūrytas kiek įkypai – „pasuktas" ŠV–PR kryptimi. Autoriaus nuomone, kolektorių ribojančios sienos išmūrytos tam, kad mūrinių (pastato ir kolektoriaus) konstrukcijų deformacijos būtų kuo mažesnės. Tyrinėjimai plote 1 nebuvo baigti, apatiniai (fosos) kultūrinio sluoksnio horizontai neištirti.

Plotas 2. Kieme tirto ploto 2 R dalyje atkasta P–Š kryptimi orientuota viršutinė Kačergos upelio kolektoriaus dalis. Ši atkarpa apie 18,5 m ilgio, ji apardyta vėlesnės ūkinės veiklos. Skliauto viršus aptiktas 0,1–0,7 m gylyje nuo žemės paviršiaus, jis žemėjo P–Š kryptimi (H_{abs} 112,47–111,73 m). Kolektoriaus skliautas mūrytas iš rausvos spalvos 24,5x12,5x5,5 cm dydžio plytų, rištų kalkių skiediniu. Skliauto viršutinės dalies plotis – 2–2,3 m. Ploto 2 vidurinėje dalyje atkasti požeminio statinio likučiai. Apardyto skliauto viršus buvo apie 0,5 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Skliautas mūrytas iš geltonos spalvos 28x14x6,5 cm dydžio plytų. Požeminis statinys buvo netaisyklingos formos, apie 4x3 m dydžio, mūrytas iš tokių pat plytų, rištų kalkių skiediniu, viduje sienos tinkuotos. Statinio sienos – apie 50 cm pločio, skliauto būta cilindrinio. Norint pasiekti statinio grindų lygį bei išsiaiškinti statinio paskirtį, buvo kasamas požeminės kameros vidus. Kastas gruntas – šviesiai pilkos spalvos žemė, kurioje buvo daug griuvenų, kalkių skiedinio priemaišų. Jame aptikta XIX a. antrąja puse – XX a. pirmąja puse datuotinų radinių. Žemės kasimo darbai buvo nutraukti pasiekus 2,8–3 m gylį. Grindų lygis nebuvo pasiektas, statinio sienos – aklinos. Šis statinys tikriausiai yra Kačergos upelio kolektoriaus sistemos dalis. Galbūt čia būta įrenginio vandens išplaunamų grunto dalelių sulaikymui, nors galima ir kita šio XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje statyto po-

79 pav. Vilniuje, Pylimo g. 22 rastas vario lydinio sagties fragmentas. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. 79. Fragment of a copper-alloy buckle found at the Pylimo Street 22 in Vilnius.

žeminio statinio paskirtis. Vėlesnės ūkinės veiklos apardyto giminiškos paskirties statinio sienos aptiktos kiemo vidurinėje dalyje, apie 1–1,5 m gylyje (H_{abs} 110,3–110,8 m). Vidinės statinio sienų pusės tinkuotos. Jis buvo vienos apie 4x3 m dydžio patalpos, stačiakampis. Sienos – 40–60 cm pločio. Pamatų įgilinimas nenustatytas – iškasus iki 3,2 m gylio (H_{abs} 108,6 m), jų apačia nebuvo pasiekta.

Prie pastato P korpuso Š sienos kasta iki 3,5 m gylio iškasa pamatų tvirtinimui. Tirtas maišytos arba pilkos spalvos kultūrinis sluoksnis – įvairių atspalvių pilkos spalvos žemė su stambių ir smulkių griuvenų, kalkių skiedinio gabaliukų priemaišomis. Aptikta nedaug XVI–XIX a. archeologinių radinių (79–80 pav.). Pamatas – arkinės konstrukcijos, gana prastai išmūrytas, jo apačia atkasta H_{abs} apie 108,90 m. Už 60–70 cm į V nuo kolektoriaus konstrukcijos, apie 3 m gylyje (H_{abs} 109,40 m), atkastas medinis vandentiekio vamzdis. Vamzdžio skersmuo – 40 cm, skylės skersmuo – 8–10 cm. Vandentiekis čia veikiausiai įrengtas XIX a. – 1806 m. situacijos plane matoma, kad vandentiekio trasa eina tirtu sklypu.

Tirto ploto 2 V dalyje 2–2,5 m gylyje tirtas nepermaišytas kultūrinis sluoksnis, kuriame aptikta XVI–XVIII a. radinių – plokštinių koklių ir buitinės keramikos fragmentų (žr. XIX pav., p. 333). Įžemis šioje vietoje nepasiektas.

Kasant tranšėjas pamatų hidroizoliavimui, prie pastato išorinių sienų fiksuoti maišytos struktūros kultūrinio sluoksnio horizontai, aptikta XVII–XIX a. mūrinių konstrukcijų, pavienių XVI–XX a. archeologinių radinių. Nesuardytos struktūros kultūrinio sluoksnio horizontų aptikta tik gilinant anksčiau iškastas tranšėjas prie pastato V korpuso R sienos. Sluoksnis datuotas XVII a. Prie P pastato sienos, 4,2 m nuo gynybinės sienos likučių, lygiagrečiai jai, 1,3 m gylyje (H_{abs} apie 112,1 m) nuo žemės paviršiaus, atkasta Kačergos upelio kolektoriaus viršutinė dalis. Atkastos kolektoriaus dalies plotis – 1,9 m. Viršutinėje kolektoriaus dalyje išmūryta horizontali plokštuma. Žvalgytose vietose įžemis nepasiektas.

80 pav. Vilniuje, Pylimo g. 22 rastas XIX a. raitelio formos keraminis žaisliukas-švilpukas. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. 80. Rider-shaped toy whistle of the 19th century found at the Pylimo Street 22 in Vilnius.

INVESTIGATIONS AT THE PYLIMO STREET 22

Archaeological investigations and surveys were performed at the Pylimo Str. 22, on the external side of the Vilnius Defensive Wall destroyed in the 19th century. Previously it used to be the Kačerga (Vingrė) Rivulet bed drained in the 19th century. A brick manifold for the rivulet draining dating to the 19th century and remains of the adjacent underground structures were discovered. A wooden water-pipe fragment dating to the 19th century was found as well. The earliest archaeological finds collected at the investigated site dated to the 16th century.

XIX pav. Vilniuje, Pylimo g. 22 rastas plokštinio koklio fragmentas. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. XIX. A fragment of the flat stove-tile found at Pylimo Street 22 in Vilnius.

